

POLIN

Muzeum
Historii
Żydów
Polskich

Muranów – dzielnica północna

SCENARIUSZ LEKCJI STACJONARNEJ LUB ONLINE KLASY 7-8 SZKOŁY PODSTAWOWEJ, SZKOŁY PONADPODSTAWOWE

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć poświęconych pamięci o powstaniu w getcie warszawskim, rekomendowaną przez Dział Edukacji Muzeum POLIN dla klas 7–8 szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych.

Poruszanie tematów związanych z II wojną światową oraz Zagładą wymaga szczególnej rozwagi ze strony nauczyciela/nauczycielki. Zadbaliśmy o to, aby informacje pojawiające się w przekazanych Państwu materiałach edukacyjnych były dopasowane do wieku odbiorców oraz były opatrzone naszym komentarzem.

Przygotowany przez nas scenariusz umożliwi Państwu przeprowadzenie około 90-minutowych zajęć, w których uwzględnione jest wspólne oglądanie filmu „Muranów – dzielnica północna” w reżyserii Łukasza Kamila Kamińskiego. Osoba prowadząca zajęcia może sama zdecydować, podążając za potrzebami grupy, w którym momencie zrobić krótką przerwę.

By pogłębić omówienie filmu i przeprowadzić całość zajęć potrzebne jest minimum 45 minut, dlatego jeśli dysponują Państwo jedną godziną lekcyjną i nie mają możliwości zarezerwowania dłuższego czasu, proponujemy, by poprosić uczniów i uczennice o obejrzenie filmu przed lekcją.

Scenariusz skonstruowany jest w taki sposób, by można było go łatwo przeprowadzić w warunkach lekcji on-line. Przy zadaniu, które wymaga dostosowania do formuły on-line, umieściliśmy stosowną instrukcję.

Mamy nadzieję, że proponowana przez nas lekcja może przygotować uczniów i uczennice do świadomego, a przez to pełniejszego udziału w akcji społeczno-edukacyjnej „Żonkile” upamiętniającej rocznicę powstania w getcie warszawskim.

Rekomendujemy, by przed przeprowadzeniem lekcji zapoznać się z [Zaleceniami i wskazówkami dotyczącymi edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady](#) Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

MURANÓW – DZIELNICA PÓŁNOCNA

Scenariusz lekcji wokół filmu „Muranów – dzielnica północna”

Słowa kluczowe: Muranów, Żydzi, getto, II wojna światowa, historia, pamięć

Autorka: Elżbieta Grab

Metody: rozmowa, projekcja ukierunkowana

Cele warsztatu:

- uczniowie i uczennice poznają historię warszawskiej społeczności żydowskiej
- uczniowie i uczennice pogłębiają wiedzę na temat II wojny światowej
- Zagłady oraz powstania w getcie warszawskim
- uczniowie i uczennice mają przestrzeń do refleksji na temat pamięci o historii
- społeczności żydowskiej w Polsce

Potrzebne materiały:

- Zdjęcie Wielkiej Synagogi i Błękitnego Wieżowca – **ZAŁĄCZNIK 1**
- Film „Muranów – dzielnica północna” w reżyserii Łukasza Kamila Kamińskiego
- Karta pracy – oś czasu – **ZAŁĄCZNIK 2**

PRZEBIEG LEKCJI

1. Wprowadzenie do tematu: Wielka Synagoga
2. Projekcja filmu
3. Praca z filmem: uporządkowanie wiedzy historycznej z wykorzystaniem materiałów źródłowych (zdjęcia archiwalne)
4. Praca w grupach – dyskusja na temat świadomości historycznej, pamięci
5. Podsumowanie i zakończenie

Moduł wstępny

Cele:

- Wprowadzenie w temat zajęć
- Zainteresowanie przedstawioną w filmie historią

Jako wstęp do zajęć pokaż uczniom i uczennicom zdjęcie Wielkiej Synagogi na Tłomackim w Warszawie oraz Błękitnego Wieżowca (**ZAŁĄCZNIK 1**) i poproś, by uważnie przyjrzeni się fotografiom.

W przypadku lekcji on-line wyświetl zdjęcia, udostępniając grupie widok swojego ekranu.

Zadaj pytania:

- Co to mogą być za budynki?
- Jaka może być funkcja każdego z nich?
- Z jakiego czasu mogą pochodzić?
- Co sprawia, że tak myślicie?

Powiedz uczniom i uczennicom, że jest w porządku, jeśli nie rozpoznają tych budynków ani nie znają ich funkcji. Chodzi o wnikliwe przyjrzenie się fotografiom i wydobywanie z nich możliwie wielu informacji. Nakieruj uczniów i uczennice na samodzielne interpretowanie, a także do zebrania różnych pomysłów na to, czym mogą być przedstawione budowle. W tej części nie musisz prostować odpowiedzi uczniów i uczennic, warto natomiast dopytywać, które konkretnie elementy na zdjęciach popychają do pojawiających się interpretacji. Skup się na omówieniu tego, co widzą na fotografiach, co jeszcze mogą na nich znaleźć – np. że budynek synagogi jest duży, ma duże drzwi, kolumny, ozdobny dach, nie wygląda jak budynek mieszkalny; że fotografia jest czarno-biała i prawdopodobnie ma wiele lat, a budynek Błękitnego Wieżowca wygląda współcześnie, jest wysoki, szklany, może być w nim wiele pomieszczeń itp.

Po krótkiej analizie fotografii z uczniami i uczennicami zapytaj:

- Czy jest coś, co łączy te dwa budynki?

Podsumuj pomysły uczniów i uczennic. Jeśli nie pojawiło się to w ich odpowiedziach, powiedz, że budynek na współczesnym zdjęciu to Błękitny Wieżowiec, który zbudowany został w Warszawie po wojnie, w miejscu, w którym przed wojną znajdowała się Wielka Synagoga (budynek ze starej fotografii). Budowę Wielkiej Synagogi ukończono w 1878 roku. Była to największa warszawska synagoga. 16 maja 1943 roku została ona wysadzona przez Niemców, którzy w ten sposób przypieczętowali koniec powstania w getcie warszawskim.

Powiedz, że o tym, dlaczego taki budynek znajdował się w Warszawie i co doprowadziło do tego, że została zniszczona, uczniowie i uczennice dowiedzą się za moment z filmu „Muranów – Dzielnica Północna” w reżyserii Łukasza Kamila Kamińskiego.

Dla nauczyciela/nauczycielki: więcej o Wielkiej Synagodze na Tłomackim można przeczytać [tutaj](#).

Cele:

- Zapoznanie się z treścią filmu
- Uporządkowanie informacji na temat historii zawartych w filmie, czyli o historii społeczności żydowskiej zamieszkującej teren współczesnego Muranowa od XIX wieku do 2021 roku

Przed wyświetleniem filmu poproś uczniów i uczennice, by postarali się zanotować najważniejsze informacje z filmu. Zaznacz, że chodzi jedynie o hasłową notatkę; pomocne mogą być w tym pojęcia i informacje, które będą wyświetlały się na ekranie. Poproś, by zwrócili również uwagę na to, kiedy w opowieści pojawiają się takie miejsca jak Plac Muranowski, ulica Nalewki oraz osiedle Muranów.

Wyświetl film „Muranów – dzielnica północna”.

Po obejrzeniu filmu zapytaj uczniów i uczennice o ich wrażenia z projekcji. Możesz skorzystać z pytań pomocniczych:

- Co Was w tym filmie zaskoczyło?
- Co Was w tym filmie zaintrygowało?
- Co czuliście w trakcie oglądania tego filmu?

Ćwiczenie: refleksja

Zaproponuj uczniom i uczennicom krótkie ćwiczenie. Zadaj pytanie: Wyobraźcie sobie, że dziś po lekcjach chcecie opowiedzieć o tym filmie osobie, która go jeszcze nie widziała. Co w trzech zdaniach byście o nim powiedzieli? Na co zwrócilibyście uwagę? Weźcie kartki i zapiszcie swoje odpowiedzi.

Zaproś chętne osoby do przeczytania swoich wypowiedzi.

Ćwiczenie: oś czasu

Rozdaj (lub, jeśli prowadzisz lekcję online, prześlij uczniom i uczennicom) karty pracy z osią czasu (**ZAŁĄCZNIK 2**). Zadaniem podopiecznych będzie uporządkowanie historii Muranowa i dopasowanie na osi czasu zdjęć prezentujących miejsca związane z wydarzeniami, o których była mowa w filmie. Zaproś uczniów i uczennice do wykonania tego zadania w trzyosobowych zespołach. Wyznacz czas na pracę.

Jeśli prowadzisz lekcję online, możesz skorzystać z funkcji podziału grupy na pokoje lub zaprosić uczniów i uczennice do indywidualnej pracy.

Po upływie wyznaczonego czasu omów z uczniami i uczennicami karty pracy. Poproś chętne osoby do prezentacji swoich osi czasu; dopytuj, czym kierowali się przy rozwiązywaniu tego zadania. W trakcie omówienia dopytuj też o informacje, które zanotowali w trakcie oglądania filmu. Sprawdź także, czy grupa chce o coś zapytać, czy jest coś, co było dla nich niezrozumiałe i czy potrzebują uzupełnienia.

Możesz skorzystać z pytań i propozycji omówienia wymienionych poniżej. Nie musisz jednak poruszać wszystkich zagadnień; kieruj się tym, co zainteresowało uczniów i uczennice.

1. Jak nazywa się język, którym posługiwali się Żydzi w Europie Środkowo-Wschodniej?

Odpowiedź: Jidysz

Uzupełnienie: Jidysz to język, którym posługiwali się Żydzi aszkenazyjscy, którzy osiedlali się na terenie Europy Środkowo-Wschodniej. Żydzi sefardyjscy, którzy osiedlali się w zachodniej części Europy, posługiwali się językiem ladino.

2. Kiedy Żydzi przybyli na teren Muranowa?

Odpowiedź: Na przełomie XVIII i XIX wieku.

Uzupełnienie: Żydzi w tym czasie osiedlali się w mniejszych miasteczkach w pobliżu Warszawy, ponieważ od 1527 roku w Warszawie obowiązywał przywilej de non tolerandis Judaeis, który zabraniał większości Żydom mieszkania w Warszawie.

3. Jak nazywała się żydowska dzielnica Warszawy w latach 30. XX wieku?

Odpowiedź: Dzielnica Północna lub Nalewkowska (od nazwy jej głównej ulicy – Nalewki)

4. W którym roku powstało getto w Warszawie?

Odpowiedź: 1940

Uzupełnienie: Teren przyszłego getta został otoczony murem już wiosną 1940 roku. Utworzenie getta ogłoszono 12 października 1940 roku, a całkowite zamknięcie getta nastąpiło 16 listopada 1940 roku.

5. Ile osób mieszkało w getcie w szczytowym momencie?

Odpowiedź: 450 000 osób

6. Ile Żydów mieszkało w getcie po tak zwanej Wielkiej Akcji Likwidacyjnej getta w 1942 roku?

Odpowiedź: 60 000 osób

Uzupełnienie: Tak zwana Wielka Akcja Likwidacyjna getta to przeprowadzona przez Niemców akcja wywózki Żydów i Żydówek z warszawskiego getta do obozu zagłady w Treblince. Rozpoczęła się 22 lipca 1942 roku i trwała do 21 września 1942 roku. W tym czasie do Treblinki wywieziono około 270 000 osób. Wcześniej około 100 000 osób zmarło w getcie ze względu na trudne warunki tam panujące – głód, złe warunki higieniczne, choroby zakaźne.

7. Kiedy wybuchło powstanie w getcie warszawskim?

Odpowiedź: 19 kwietnia 1943

Uzupełnienie: Powstanie w getcie wybuchło w dniu żydowskiego święta Pesach, czyli Święta Wolności upamiętniającego wyjście Izraelitów z niewoli egipskiej. Nie była to jednak data wyznaczona przez uczestników powstania. 19 kwietnia 1942 roku Niemcy wkroczyli do getta z zamiarem jego likwidacji. Zaskoczył ich wtedy zbrojny opór żydowskich bojowników. Powstanie trwało niecały miesiąc. 16 maja 1943 Niemcy wysadzili Wielką Synagogę, czym zaznaczyli stłumienie powstania.

8. Jak nazywał się przywódca powstania w getcie warszawskim?

Odpowiedź: Mordechaj Anielewicz

9. Dlaczego współczesny Muranów znajduje się na wzniesieniu?

Odpowiedź: Muranów został zbudowany na gruzach getta.

Uzupełnienie: Uprzątnięcie gruzów getta było przedsięwzięciem na skalę ówczesnie nie do zrealizowania. Zdecydowano się zatem na budowę osiedla na gruzach dawnej warszawskiej dzielnicy żydowskiej. O współczesnym Muranowie często mówi się, że jest jedynym w swoim rodzaju żywym osiedlem-pomnikiem getta. Na terenie Muranowa mieści się również obecnie Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

Ćwiczenie dodatkowe:

W filmie pojawia się wiele informacji historycznych, z których duża część dotyczy II wojny światowej oraz Zagłady. Na tym etapie lekcji uczniowie i uczennice mogą być już zmęczeni zarówno wiadomościami, jak i emocjami, które może wywoływać ten temat. Jeśli widzisz, że grupa tego potrzebuje, zrób krótką przerwę lub przeprowadź ćwiczenie, które pozwoli uczestniczącym osobom sprawdzić, jak się czują. Zaproponuj uczniom i uczennicom, by zwrócili uwagę na swoje ciało, jak się teraz czują, w jakiej siedzą pozycji, czy czują gdzieś napięcie. Poproś, by się wyprostowali i wzięli kilka spokojnych oddechów; jeśli chcą, mogą zamknąć oczy. Po chwili poproś, by pomyśleli o historii, którą opowiada narratorka filmu – Ala. Spytaj: jakie wrażenia w was wywołuje? Jaka jest pierwsza myśl, która przychodzi wam do głowy, gdy przypominacie sobie tę historię? Poproś, by uczniowie i uczennice zanotowali jedną taką rzecz. Może to być jedno zdanie lub słowo, hasło z filmu lub emocja, a może inne odczucie w ciele. Zapytaj, czy ktoś chciałby się podzielić tym, co napisał.

Moduł drugi: HISTORIA I PAMIĘĆ

Cele:

- Refleksja na temat świadomości historycznej i pamięci
- Refleksja o tym, jak historia może dotyczyć nas bezpośrednio
- Refleksja o tym, dlaczego chcemy pamiętać
- Informacja o Akcji Żonkile

Po części dotyczącej wiedzy historycznej zaprosz uczniów i uczennice do rozmowy na temat tego, jak świadomość historii danego miejsca może na nas wpływać, w jakim stopniu nas ona dotyczy i dlaczego możemy chcieć o niej pamiętać. Na początku rozmowy możesz skorzystać z poniższych pytań:

- Dlaczego Ala, narratorka filmu, postanowiła poszukać informacji na temat historii Muranowa?
- Dlaczego ta historia była dla Ali ważna?

Następnie podziel klasę na cztero- lub pięcioosobowe zespoły. Zadaniem każdego zespołu będzie przedyskutowanie pytania, które wylosują. Poproś, by w każdym zespole była osoba, która notuje wnioski z dyskusji, a także by każdy zespół wybrał osobę, która zaprezentuje efekty ich pracy na forum. Grupy mogą stworzyć notatkę wizualną (obrazkową) lub hasłową.

Pytania do wylosowania dla grup:

1. Czy przeszłość Muranowa może wpływać na jego mieszkańców tu i teraz?
2. Co wiemy o historii naszej okolicy, dlaczego chcemy o niej wiedzieć więcej lub dlaczego ona nas nie interesuje?
3. Czy przeszłość miejsca, w którym żyjemy, wpływa na nasze życie tu i teraz?
4. Czy to, że znamy historię danego miejsca wpływa na to, jak postrzegamy je obecnie? Jeśli tak, to jak?

Jeśli prowadzisz lekcję online, skorzystaj z funkcji podziału grupy na pokoje. Możesz poprosić zespoły, by wskazały cyfrę od 1 do 4 i w ten sposób przydzielić zespołom pytania lub przyporządkować pytania do pokoi i losowo przydzielić osoby do każdego z nich.

Ustal z grupami czas, jaki potrzebują na wykonanie zadania. Po upływie wyznaczonego czasu poproś osoby z zespołów o zaprezentowanie wniosków z dyskusji.

Zbierz wątki, które pojawiły się w pracy zespołów. Jako podsumowanie rozmowy możesz przypomnieć słowa Ali z końcówki filmu: „Myślę, że jedyne, czego potrzeba, żeby życie żydowskie mogło tu rozkwitnąć, to nasza energia i pamięć o ludziach, którzy tu kiedyś mieszkali”.

Dzięki tej pamięci i tej energii do Warszawy powraca kultura żydowska, festiwale, muzyka, kuchnia. Jednym z działań na rzecz tej pamięci jest Akcja Żonkile organizowana co roku 19 kwietnia w rocznicę wybuchu powstania w getcie warszawskim, kiedy to wolontariusze rozdają tysiące papierowych żonkili na ulicach Warszawy. Akcja organizowana jest przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, a ta lekcja również jest jej częścią.

Moduł trzeci: PODSUMOWANIE

Przed zakończeniem lekcji przypomnij przebieg zajęć i krótko podsumuj poruszone tematy. Zapytaj, czy ktoś chciałby podzielić się swoimi wrażeniami czy refleksjami na koniec.

Podziękuj uczniom i uczennicom za pracę i zakończ lekcję.

Propozycja na kontynuowanie działań:

Jeśli klasę zainteresuje kwestia historii społeczności żydowskiej, możesz zachęcić uczniów i uczennice do wspólnego zbadania tej historii w okolicy Waszego miejsca zamieszkania. Punktem wyjścia do tych poszukiwań może być baza wiedzy zebrana na portalu [Wirtualny Sztetl](#) i zamieszczona tam lista [miejscowości](#) oraz [mapa](#). Być może uda Wam się zorganizować wspólny spacer śladami lokalnej społeczności żydowskiej lub wymyślicie własny sposób na upamiętnienie Żydów i Żydówek, którzy mieszkali w Waszej okolicy?

Możesz też zaprosić uczniów i uczennice do wykonania własnych papierowych Żonkili. Szablon i instrukcja złożenia Żonkila znajdują się na stronie Muzeum Polin – [tutaj](#).